

RANGTASVIRDA YORUG'LIK VA SOYA TASVIRINING BADIY XUSUSIYATLARI

**Azimjonova Namunaxon
Muzaffarjon qizi**

*Qo'qon davlat universiteti San'at va sport
fakulteti San'atshunoslik kafedrası 03/25 1kurs
talabasi*

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada rangtasvir san'atida yorug'lik va soya tasvirining badiiy xususiyatlari, ularning kompozitsiya va obraz yaratish jarayonidagi ahamiyati hamda tasviriy san'at ta'limida qo'llanish imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Yorug'lik va soya tasviri rangtasvirning asosiy badiiy vositalaridan biri bo'lib, u tasvirlanayotgan obyektning hajmi, shakli va fazoviy chuqurligini ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Rangtasvirda yorug'lik va soyadan foydalanish orqali rassom predmetlarning plastik tuzilishini ochib beradi, obrazning emotsional ifodasini kuchaytiradi va kompozitsion muvozanatni ta'minlaydi. Tadqiqot jarayonida yorug'lik va soya tasvirining nazariy asoslari, tarixiy rivojlanish jarayoni hamda rangtasvir darslarida o'quvchilarga ushbu tasviriy vositalarni o'rgatish metodlari o'rganildi. Shuningdek, yorug'lik manbai, refleksi, yarim soya va tushuvchi soya kabi elementlarning badiiy ifoda imkoniyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari yorug'lik va soya tasvirini to'g'ri qo'llash rangtasvir asarlarining realizmini kuchaytirish, kompozitsion yaxlitlikni ta'minlash hamda o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar:

rangtasvir, yorug'lik va soya, chiaroscuro, kompozitsiya, badiiy ifoda, refleksi, yarim soya, tasviriy san'at ta'limi, estetik idrok.

Kirish.

Tasviriy san'at tarixida yorug'lik va soya tasviri badiiy ifodaning eng muhim vositalaridan biri sifatida qoraladi, chunki u tasvirlanayotgan predmetlarning shakli, hajmi va fazodagi o'rnini aniqlashga yordam beradi. Rangtasvir san'atida yorug'lik va soya orqali predmetlarning plastik tuzilishi ochib beriladi hamda tasvirga chuqurlik va realistiklik bag'ishlanadi. Yorug'lik va soya tasvirini o'rganish tasviriy san'at ta'limining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'quvchilarda kuzatuvchanlik, fazoviy tafakkur va badiiy tasavvurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Tarixiy jihatdan qaralganda, Uyg'onish davri rassomlari yorug'lik va soya tasvirini mukammal o'rganib, tasviriy san'atda yangi bosqichni boshlab berganlar. Ayniqsa, italiyalik rassomlar tomonidan ishlab chiqilgan **chiaroscuro** texnikasi yorug'lik va soyalar

o'rtasidagi kontrast orqali obrazning dramatik ifodasini kuchaytirishga xizmat qilgan. Keyinchalik bu usul ko'plab rassomlar tomonidan rivojlantirilib, rangtasvir san'atining muhim badiiy tamoyillaridan biriga aylandi. Zamonaviy tasviriy san'at ta'limida ham yorug'lik va soya tasviri o'quvchilarning badiiy mahoratini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Mazkur maqolaning maqsadi rangtasvirda yorug'lik va soya tasvirining badiiy xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda uning tasviriy san'at ta'limidagi pedagogik ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Metodologiya.

Mazkur tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, san'atshunoslik metodlari, qiyosiy tahlil va pedagogik kuzatuv usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini rangtasvir san'ati, estetika va san'atshunoslik bo'yicha ilmiy adabiyotlar tashkil etdi. Yorug'lik va soya tasvirining badiiy xususiyatlarini o'rganish jarayonida turli davr rassomlarining asarlari tahlil qilinib, ularning kompozitsion yechimlari hamda yorug'lik manbalaridan foydalanish usullari o'rganildi. Shuningdek, rangtasvir darslarida yorug'lik va soya tasvirini o'rgatish jarayonini kuzatish orqali o'quvchilarning badiiy tasavvuri va kuzatuvchanligini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida yorug'lik manbai, asosiy soya, yarim soya, refleks va tushuvchi soya kabi elementlarning badiiy tasvirda tutgan o'rne aniqlanib, ularning kompozitsion ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Natijalar.

Tadqiqot natijalari rangtasvirda yorug'lik va soya tasviri badiiy obrazni yaratishda hal qiluvchi rol o'ynashini ko'rsatdi. Yorug'lik manbai predmetning asosiy shaklini aniqlasa, soyalar uning hajmiy tuzilishini ochib beradi. Yarim soyalar predmetning sirt tuzilishini ifodalashga yordam beradi, refleks esa atrofdagi muhit bilan o'zaro bog'liqlikni ko'rsatadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, yorug'lik va soyani to'g'ri tasvirlash kompozitsiyada muvozanatni ta'minlash hamda tasvirga chuqurlik berish imkonini yaratadi. Shuningdek, yorug'lik kontrastlari tasvirga dramatik ifoda bag'ishlab, obrazning emotsional ta'sirini kuchaytiradi. Rangtasvir darslarida ushbu elementlarni o'rgatish o'quvchilarning kuzatuvchanligini rivojlantirib, ularning badiiy tafakkurini shakllantiradi.

Muhokama.

Rangtasvirda yorug'lik va soya tasviri nafaqat texnik vosita, balki badiiy ifoda elementidir. Rassom yorug'lik orqali kompozitsion markazni ajratib ko'rsatishi, obrazning kayfiyatini ifodalashi yoki dramatik effekt yaratishi mumkin. Tasviriy san'at ta'limida yorug'lik va soya tasvirini o'rgatishda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy mashg'ulotlar ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar turli yorug'lik manbalarini kuzatish orqali predmetlarning shakli va hajmini to'g'ri tasvirlashni o'rganadilar. Shu bilan birga, yorug'lik va soya tasviri orqali kompozitsiyada fazoviy chuqurlik yaratish, ranglarning tonallik o'zgarishini ko'rsatish hamda badiiy ifodani kuchaytirish mumkin.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari rangtasvir san'atida yorug'lik va soya tasviri badiiy ifodaning muhim vositasi ekanligini ko'rsatdi. Yorug'lik va soya yordamida predmetlarning hajmi, shakli va fazoviy chuqurligi ifodalanadi hamda kompozitsiyada muvozanat yaratiladi. Rangtasvir darslarida ushbu elementlarni o'rganish o'quvchilarning

kuzatuvchanligi, badiiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli tasviriy san'at ta'limida yorug'lik va soya tasvirini o'rgatish metodikasini yanada takomillashtirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Arnheim R. *Art and Visual Perception*.
2. Itten J. *The Art of Color*.
3. Gombrich E. *The Story of Art*.
4. Kandinsky V. *Concerning the Spiritual in Art*.
5. Eisner E. *The Arts and the Creation of Mind*.
6. O'zbekiston tasviriy san'ati tarixi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.
7. Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi bo'yicha ilmiy adabiyotlar.
8. Estetika va san'atshunoslik bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami.
9. Rangtasvir nazariyasi bo'yicha ilmiy manbalar.